

ŠPELA VAUPOT: SLIKOPIS KOT PRIPOMOČEK ZA MEMORIZIRANJE LITERARNIH BESEDIL PRI UČENCU Z UČNIMI TEŽAVAMI

Povzetek

Slikopis je za bralce začetnike in njihov prijaznejši vstop v samostojno branje zelo pomemben. Članek je plod nadgradnje magistrskega dela z željo po preizkusu slikopisa kot pripomočka pri pouku slovenskega jezika. Namen članka je opredeliti slikopis, njegove lastnosti in značilnosti dobrega slikopisa ter ga preizkusiti kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil pri učencu s težavami pri branju. Slikopis smo povezali z multimodalnostjo in multimodalnim besedilom, kar slikopis pravzaprav je, saj vključuje dva koda, ki ju moramo razumeti in med seboj povezovati, da pridemo do pomena zgodbe. Po analizi zbirke slikopisov Čez griček v gozdiček (Štefan, 1995) smo se osredotočili na to, katere so pravzaprav tiste besede, ki jih sličice nadomeščajo. Z uporabo različnih metod dela smo ugotovili, da je slikopis pravzaprav poseben tip slikanice, saj so ilustracije (sličice, ki predstavljajo nadomeščene besede) vsekakor povezane z besedilom in hkrati oblikovane v zgodbo. V njem so s sličicami najpogosteje nadomeščeni samostalniki, saj ti omogočajo nedvoumne, enoznačne upodobitve. V nadaljevanju smo z metodo dela z besedilom besedilo pesmi, ki se jo je bilo potrebno naučiti za deklamacijo, zapisali kot slikopis, ki ga je prejel učenec z bralnimi težavami. Slikopis se je izkazal kot zelo dobrodošel pripomoček, saj je učencu omogočil lažje branje in ne nazadnje tudi samo memorizacijo literarnega besedila.

Ključne besede: slikopis, sličica, multimodalno besedilo, bralne težave, pripomoček, memorizacija

PICTOGRAM – A TEACHING ACCESSORY FOR MEMORIZING LITERARY TEXTS ON A CHILD WITH READING DIFFICULTIES

Abstract

Pictogram is extremely important for beginning readers and it helps them enter the world of independent reading more easily. This article is the product of upgrading my master thesis and desire to test the pictogram as teaching accessory in Slovene language classroom/lessons. The purpose of this article is to define pictogram, its characteristics, characteristics of a good pictogram and to test it as a teaching accessory for memorizing literary texts on children with reading difficulties. We connected the pictogram with multimodality and multimodal text, which is what pictogram is, since it includes two codes, that we have to comprehend in order to understand to the point of the story. After analyzing pictogram collection Čez griček v gozdiček (Štefan, 1995), we focused on finding out which words are being replaced by images. Using different types of methods, we found out that a pictogram can be categorized as something between a picture book and an illustrated book. The images usually replace nouns, since they have unambiguous meanings. The method we used is working with a text of a poem, which had to be learnt for declamation, wrote it in a form of pictogram, and gave it to a student with reading difficulties. The pictogram turned out to be a welcoming and helpful accessory, since it enabled easier reading and memorizing of literary text.

Key words: pictogram, small picture, multimodal texts, reading difficulties, teaching accessory, memorization

Špela Vaupot: Slikopis kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil pri učencu z učnimi težavami

1. Opredelitev slikopisa in njegova uvrstitev

Slikopis je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljen kot »slikovna pisava«, t.i. sistem znakov za pisno sporazumevanje. Pri tem je potrebno upoštevati, da je to pisava, ki je sestavljena iz risb, te risbe pa ponazarjajo dogodke, pojme, predmete (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2020). Kot sopomenko slikopisu pa slovar navaja piktografijo. Piktografija je sestavljena iz piktogramov, poenostavljenih slik, ki predstavljajo nek predmet ali pojem.

Cvetka Sokolova (2009, str. 85) v svojem članku slikopis definira kot: »Slikopis je besedilna zvrst v otroški književnosti, namenjena najmlajšim bralcem, ki še ne znajo brati in pisati oziroma ki bralno in pisno zmožnost šele usvajajo.« Anja Štefan ga ob izdaji svoje slikanice Čez griček v gozdiček označi kot besedilo, ki je delno izraženo z besedo in delno s sliko (Štefan, 1995). Slavica Remškar (2003) pa ga opiše kot neko na pol književno in na pol didaktično besedilo, znotraj katerega so upodobljeni samostalniki, ki jih je mogoče narisati.

Če bi zgornje definicije nekako strnili, bi lahko rekli, da mora biti slikopis kratek in jedrnat zapis, v katerem pridevniki niso zaželeni, medtem ko nasprotno velja za samostalnike, ki morajo biti takšni, da jih je mogoče narisati, ilustracije pa morajo biti preproste, zabavne in ne nazadnje, prepoznavne.

Za lažjo umestitev slikopisa v tipe knjig moramo najprej razjasniti eno izmed temeljnih značilnosti. V Poetiki slikanice (Haramija in Batič, 2013) ugotovimo, da je razmerje med količino besedila in ilustracijami ena izmed glavnih lastnosti, s pomočjo katere lahko ločimo slikanico in ilustrirano knjigo. Nikakor pa ne smemo pozabiti, da je ravno besedilo v ilustrirani knjigi samostojna enota, ki lahko deluje brez ilustracij, saj so te k besedilu le dodane in običajno ne pripovedujejo nikakršne svoje zgodbe. Torej bi lahko slikopis umestili nekje med slikanico in ilustrirano knjigo. Glede na interakcijo besedila z ilustracijami (sličice, ki predstavljajo nadomeščene besede) ter njuno oblikovanost v neko zgodbo bi lahko rekli, da je slikopis poseben tip slikanice. Prav tako pa slikopis količinsko ne vsebuje toliko besedila, kot je značilno za ilustrirano knjigo.

2. Multimodalnost in multimodalno besedilo

Pri multimodalnosti gre za interakcijo več modusov, ki se med seboj dopolnjujejo. Najpogosteje gre za interakcijo besedila in ilustracije. To je dobro predvsem za tiste, ki si ne zmorejo ustvariti nekih mentalnih podob in zato tudi prebrano slabše razumejo, ilustracije pa k samemu razumevanju močno pripomorejo.

Pri multimodalnih besedilih gre za prepletanje dveh kodov sporočanja – besednega in slikovnega. Starc (2009) opozarja, da gre za prepletanje dveh enakovrednih kodov, ki sta med seboj povezana, zato je takšno besedilo potrebno obravnavati celostno, saj le tako lahko razberemo sporočilo nekega besedila.

Pri slikopisu je najbolj zanimivo obravnavanje razmerja med besednimi sestavinami besedila in slikovnim gradivom, saj le-to samo besedilo podpira, dopolnjuje in nadgrajuje, ilustracije pa besedilne sestavine delno nadomeščajo v celoti (Grosman, 2009). Prav obravnava tega razmerja nas je napeljala na analizo zbirke slikopisov Anje Štefan Čez griček v gozdiček (1995).

3. Analiza zbirke slikopisov Čez griček v gozdiček (Štefan, 1995)

V zbirki je zapisanih 14 slikopisov, ki temeljijo na ljudskih zgodbah, ki v sebi skrivajo neko modrost. Ti slikopisi so: Lisica in jež, Pogumni zajec, Ptiček in muca, Jež in veverica, Mesec in njegova srajca, Jurček in drevo, Petelinova piščal, Kako se je lisica rešila iz vodnjaka, Zajčkova svatba, O črni in beli kozi, Speči zajec, Trije metulji, Čarovnikove ptice in Rokavička.

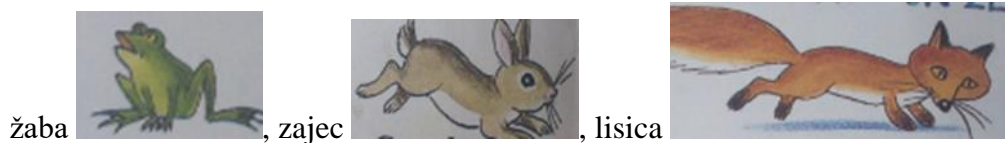
Zapisani so čez obe strani, torej na levi in desni strani knjige, izjema sta le Čarovnikove ptice in Rokavička. Le-ta pa ne izstopa samo po dolžini, temveč tudi po deležu s sličico upodobljenih samostalnikov, saj jih vsebuje kar 33.

Zgodba govori o starejšem možu, ki je nekega dne na sprehodu po gozdu izgubil svojo rokavičko. Vanjo se je skrila miška, kateri se je čez nekaj časa pridružila žaba. Kasneje so se jima, zaradi mraza, pridružili še zajec, lisica, volk, medved in svinja. Mož je ugotovil, da je rokavičko izgubil in se s svojim psom vrnil nazaj v gozd. Ko je pes našel rokavičko, je opazil, da se nekaj v njej premika, zato je začel lajati, vse živali pa so se prestrašile in zbežale iz rokavičke ter se poskrile v skrivališča. Mož je rokavičko pobral, si jo nataknil na roko in se vrnil proti domu.

Ta slikopis je najdaljši v tej zbirki in obsega 8 strani. Celotno besedilo, vključno z naslovom, obsega 316 besed s 16 nadomeščenimi samostalniki:

mož , gozd , rokavička , miška ,

žaba , zajec , lisica ,

volk , medved , svinja ,

pes , trava , grmovje ,

drevesa , roka , in hiša .

V zgodbi najdemo tudi nesmisel pri sami vsebini in posledično kasnejši upodobitvi samostalnika. Na le-tega naletimo pri dogodku, ko se živali prestrašijo in zbežijo iz rokavičke ter se poskrijejo in je eno od teh skrivališč trava, ki je med zimo, ko je pokrajina pobeljena s snegom, ne moremo videti.

4. Slikopis kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil

Deček obiskuje osnovno šolo s prilagojenim izobraževalnim programom vzgoje in izobraževanja z nižjim izobrazbenim standardom (NIS). Opredeljen je kot otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju in otrok z lažjimi govorno-jezikovnimi motnjami.

Potrebno je omeniti, da težav nima samo na bralnem področju, temveč tudi vseh ostalih. Težave, s katerimi se spopada deček, pri katerem smo uporabili slikopis kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil so:

- nizka samozavest,
- težave pri prepoznavi črk,
- zamenjava črk,
- dodajanje/izpuščanje črk,
- izmišljanje besed ("delno branje"),

Špela Vaupot: Slikopis kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil pri učencu z učnimi težavami

- odpor do branja (pogosto preusmerjanje pozornosti).

Njegova naloga je bila zapomnitev pesmice (Neža Maurer: Jesen) in njena kasnejša deklamacija. Zaradi vseh težav povezanih z branjem je pokazal odpor in ni naloge ni želel opraviti.

4.1 Prepis besedila in nadomestitev besed s sličicami

Prvi korak pri samem ustvarjanju slikopisa je bil prepis besedila v Wordov dokument. Nato smo skupaj razmislili in podčrtali besede, ki bi jih lahko nadomestili s sličico ter jih poiskali na spletu. Zaradi ustvarjanja mentalnih podob, ki pripomorejo k priklicu besede je pomembno, da otrok sam, izmed vseh ponujenih slik, izbere tisto, ki bo nadomestila določeno besedo. Tega koraka in lastne izbire ne gre zanemariti, saj je ravno on tisti, ki bo slikopis uporabljal.

Neža Maurer: JESEN

Breza je danes
bogata kraljična;
kraj ceste stoji
in cekine deli:

JE DANES

KRAJ **STOJI**

IN **DELI:**

Tebinaročje,
meni naročje -
dosti jih bo
za vse žive dni.

(NAROČJE)

DOSTI JIH BO, ZA VSE ŽIVE DNI.

Slika 1: Slikopis pesmi Neže Maurer z naslovom Jesen

Špela Vaupot: Slikopis kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil pri učencu z učnimi težavami

Pri samem zapisu lahko k nadomeščenim sličicam dopišemo tudi njihov pomen, kar pripomore k lažji vzpostavitvi povezave med besedo in njeno mentalno podobo. Ravno ta povezava pa je glavni razlog za lažji priklic informacij, ko jih potrebujemo. Prav tako pa pri otrokovi ne toliko nazorni izbiri sličice, pri neki tretji osebi (staršu) pripomoremo k lažjemu razumevanju.

4.2 Delo s slikopisom

Slikopis smo najprej nekajkrat prebrali na glas. Pomembno je, da se otrok sliši in ustvarja povezave med besedami in sličicami. S pomočjo slikopisa smo nato vsak dan dvakrat ponovili pesem, pri čemer so se sličice izkazale za dober pripomoček. Deček se s prepoznavo črk in branjem količinsko ni toliko obremenjeval, kot bi se pri golem besedilu. Samozavest mu je rasla, saj je tudi sam opazil, da se z veseljem loti ponavljanja in si z vsako ponovitvijo zapomni več.

4.3 Slikopis Huda mravljica (2.razred)

Pri vidnem napredovanju učenca pri memorizaciji literarnega besedila, smo se odločili, da enak način uporabimo pri mlajših učencih. Slikopis smo ustvarili z namenom memorizacije in kasnejše deklamacije odlomka pesmi Huda mravljica, ki je zapisan v berilu Postani junak zgodb (Zupančič in Šmid, 2008). Slikopis smo pripravili za učence in učenke 2. razreda, pri čemer pri sami izbiri sličic za nadomestitev besed niso sodelovali. Učenci so potrebovali veliko več časa za vzpostavitev povezave med sličico in besedo. Izkazalo se je, da je lastna izbira sličic pomembna za ustvarjanje mentalnih povezav in kasnejšo memorizacijo literarnega besedila.

HUDA MRAVLJICA

BILA JE (HUDA) (MRAVLJICA)

6 (ŠEST) (NOG) JE IMELA.

JE (MIGALA) JE (VOHALA)

JE ČISTO (PONORELA)

BILA JE (HUDA) (MRAVLJICA)

PO (TRGU) JE (HODILA)

 (LONČARJU) JE ČEZ (PISKRE) ŠLA

PA VSE MU JE (POBILA)

IN (KAMORKOLI) JE (PRIŠLA)

SO VSI PRED NJO (BEŽALI)

JE (POKALO) JE (STOKALO)

 (POD) NJENIMI (STOPALI)

Slika 2: Slikopis odlomka pesmi Branka Rudolfa z naslovom Huda mravljica

4.4 Ugotovitve

Slikopis se je izkazal kot zelo dobrodošel pripomoček pri memorizaciji literarnih besedil pri učencih z bralnimi težavami. Pomembno je opozoriti, da je pri samem ustvarjanju slikopisa najpomembnejše, da učenec sam izbere sličice za nadomestitev besed. To pripomore k lažji in hitrejši vzpostavitvi povezave mentalnih podob z besedo, s čimer se izognemo dolgotrajnemu razmišljanju o samem pomenu sličice.

Pri učencu je bilo moč opaziti povečano notranjo motivacijo, saj me je vsak dan opozarjal na ponovitev besedila. Pridobil je na samozavesti, ker je ugotovil, da kljub vsem njegovim bralnim težavam ni tako težko, kot si je predstavljal. Slaba volja in nepotrebno prepričevanje za delo sta izginili. Po pridobljeni dobri oceni je učenec dosegel neko samopotrditvev, da tudi on zmore in da ni nemogoče. Ob naslednjih podobnih nalogah je izrazil željo o ponovni uporabi slikopisa.

5. Roryeve pripovedne kocke

V povezavi s samim slikopisom je dobro omeniti tudi Roryeve pripovedne kocke, ki spadajo pod didaktične igre. Na nek način bi jih lahko povezali s slikopisom, saj tako pri enih kot drugih iščemo nek pomen. Pri slikopisu je nosilec pomena sličice zgodba, pri Roryjevih pripovednih kockah pa so pomeni sličice nosilci zgodbe.

Osnovni komplet vsebuje devet kock, ki pa ga lahko kasneje razširimo z različnimi dopolnilnimi kompleti. Na ploskvah kock so narisane različne slike, s pomočjo katerih pripoveduješ zgodbo. Kocke naj bi spodbujale kreativno razmišljanje in povečevale sposobnost reševanja problemov, olajšale naj bi socializacijo ter pospešile razvoj uporabe jezika ter posledično povečevale besedni zaklad (PRO-ANDY, 2020).

Slika 3: Roryeve pripovedne kocke - osnovni komplet

Na njihov pozitiven vpliv v svojem prispevku opozarjata tudi Marta Licardo in Dragica Haramija (2017). V njem izpostavljata pozitiven vpliv rabe kock na razvoj možnosti zavedanja vseh jezikovnih ravnin: glasoslovne, oblikoslovne, besedoslovne, skladske in besedilne ravnine. Opozarjata, da lahko z njihovo pomočjo pri otrocih ozaveščamo razlike med umetnostnim jezikom in jezikom vsakdanjega sporazumevanja. Pri le-tem otroku podamo iztočnico za pripovedovanje zgodbe, glede na dobljene like, o vsakdanjih življenjskih situacijah, v primeru utrjevanja umetnostnega jezika, pa naj otrok pripoveduje zgodbo, ki ima lastnosti pravljice, realistične ali fantastične pripovedi.

6. Sklep

Pri osredotočanju na definicijo slikopisa smo prišli do ugotovitve, da specifično definiranje ni mogoče, saj zanj nimamo neke enoznačne definicije. S pomočjo vseh najdenih pa bi lahko postavili neke okvirje oz. zametke lastne razlage. Slikopis bi lahko opredelili kot poseben tip slikanice, saj so ilustracije vsekakor povezane z besedilom in hkrati oblikovane v neko zgodbo. Poleg tega pa slikopis količinsko ne vsebuje toliko besedila, kot je to značilno za ilustrirano knjigo, zato ga v ta tip književne vrste ne moremo umestiti.

Prav ta interakcija slikovnega in besednega koda slikopis uvršča med multimodalna besedila. Za razumevanje takšnih besedil je pomembno branje in razumevanje obeh kodov, saj le-to pripomore k razumevanju pomena neke zgodbe.

Slikopis se je izkazal kot dober pripomoček za memorizacijo literarnega besedila pri učencu z bralnimi težavami. Učenec si je besedilo lažje zapomnil, pri čemer se ni obremenjeval s svojimi težavami pri branju in slabim razumevanjem prebranega. Poudariti je potrebno, da je ključna lastna izbira sličic, saj učenec tako že med samim ustvarjanjem slikopisa vzpostavlja in ustvarja mentalne podobe, ki pripomorejo k priklicu nadomeščene besede. S to metodo dela učenec, kljub vsem njegovim težavam, pridobi na samopodobi in zaupanju vase ter v svoje zmožnosti.

LITERATURA

- Grosman, M. (2009). Razmerja med slikovnimi in besednimi sestavinami sporočil. V J. Vintar (Ured.), *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili* (str. 9 - 24). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Haramija, D., in Batič, J. (2013). *Poetika slikanice*. Murska Sobota: Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc.
- Licardo, M., in Haramija, D. (2017). Kako uporabljati pripovedovalne kocke – navodila za pedagoške delavce in starše. V M. Licardo, in D. Haramija (Ured.), *Kako razvijati družinsko pismenost v predšolskem obdobju* (str. 63 - 67). Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- PRO-ANDY. Prevezeto 19. 3. 2020 iz: Roryjeve pripovedne kocke: <http://www.proandy-sp.si/rory-kocke.html>
- Remškar, S. (2003). Možnosti književne in bralne vzgoje z revijami. *Otrok in knjiga, številka 56*, str. 93-97.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Prevezeto 3. 3. 2020 iz Fran - Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU: <http://www.fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%2A>
- Sokolov, C. (2009). Slikopis - mala šola branja in pisanja. V J. Vintar (Ured.), *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili: zbornik Bralnega društva Slovenije* (str. 85 - 89). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Starc, S. (2009). Večkodnost in zgradba učbeniškega besedila. V J. Vintar (Ured.), *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili: zbornik Bralnega društva Slovenije* (str. 45 - 62). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Štefan, A. (1995). *Čez griček v gozdiček*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Zupančič, H., & Šmid, M. (2008). *Postani junak zgodb: berilo za 2. razred osnovne šole: prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Vaupot, Š. (2018). *Slikopis v mladinski književnosti: značilnosti in vloga. (Magistrsko delo, Pedagoška fakulteta)*. Pridobljeno s <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=69770>

Predstavitev avtorja: Špela Vaupot, mag. razrednega pouka, učiteljica, Osnovna šola Juričevega Drejčka Ravne na Koroškem, Čečovje 24, Ravne na Koroškem, spela.vaupot@gmail.com

Špela Vaupot: Slikopis kot pripomoček za memoriziranje literarnih besedil pri učencu z učnimi težavami